

Mat i magen eller pengar på fickan

ALLT FLER MOÇAMBIKISKA BÖNDER ODLAR TOBAK. På de senaste fem åren har antalet ökat från 40 000 till 130 000 som nu producerar 60 000 ton årligen. Kritiska röster menar att det vore bättre om de endast odlade mat.

En timmas körning på en trång avstickare från huvudvägen mellan Chimoio och Tete leder fram till Mozambique Leaf Tobacco's lagerlokal i Manica. Provinsens skörd forslas hit på lastbilar för att vägas och klassificeras efter kvalitet innan tobaken körs vidare till fabriken i Tete. Lagerlokalen tillhörde tidigare ett annat tobaksbolag, Daemon, som tvingades stänga ner butiken efter konflikter med de kontrakterade odlarna. Bönderna ansåg att de blev lurade när företaget godtyckligt och utan motivering gav tobaken en lägre klass som därmed sänkte priset. Daemon fastställde ensidigt de olika tobaksklasserna utan att odlarna var närvarande. Flera av bönderna avbröt tobaksodlingen och fick faktiskt företagens verksamhet i Moçambique på fall. Leaf Tobacco tänker inte göra samma misstag.

– Här sker allting öppet och odlarna är själva med hela tiden. Vi har heller inte haft några konflikter eller ens klagomål, säger Loyd Capahai som är inköpsansvarig för Leaf Tobacco i Manica.

Lagerlokalen saknar elektricitet och därför har man skurit kvadratiska hål i takplåten och täckt med transparent plast som släpper igenom solljuset men som hejdar regnet. Det blir alltså aldrig tal om kvällsarbete för de drygt 20 anställda. Luften är tät av små tobakspartiklar som far omkring och även en erfaren tobakist blir lätt yr och illamående av den starka doften. Intressant nog är den enda anställda kvinnan är också den enda som använder munskydd.

VARJE ODLARE FÖLJER MED SIN BAL med tobak under hela processen som börjar med en fastklitråd etikett med vem som odlat och var någonstans. Sedan knuffas balarna längs det manuellt löpande bandet av korrigerad plåt fram till kvalitetskontrollant Loyd Capahai. Han tittar, vänder och vrider på balen, känner på bladen och skriver slutligen en tobaksklass på etiketten som kan heta till exempel C1 eller A7 beroende på vilka blad från plantan det rör sig samt i vilket skick bladen är.

I båset bredvid kvalitetskontrollanten står tobaksodlaren. Han stämmer av vad Loyd skrivit på etiketten med det uppfästa prisschemat på väggen i båset. Där får odlaren reda på hur mycket till exempel klass A7 eller C1 kostar per kilo. Godkänner odlaren Loyds klassificering av tobaken puffar han balen vidare till vägen. Anser han att tobaken håller högre kvalitet än vad som bedömts av kontrollanten föser han istället balen nerför ett stickspår. Dessa balar kommer senare att disputeras tills en överenskommelse nås mellan odlare och kontrollant.

Efter att balen vägts går odlaren iväg till ekonomiavdelning-

en och får genast betalt för tobaken han sålt. Samtidigt går tobaksbalen igenom sista stationen där den genomsöks efter minsta lilla grässtrå. Allt som inte är tobak plockas bort och bokförs i en liten svart bok.

– Återkommer en tobaksodlars namn flera gånger i boken så kontaktar vi honom. Vi förklarar hur han ska sköta tobaken, både vid skörd och vid lagring, för att inget skräp ska följa med inuti balen, säger Loyd Capahai.

I distriktet Catandica har 430 tobaksodlare slutit sig samman i en förening för att vara starkare i förhandlingar med tobaksbolaget. Ordföranden António Bojo menar att relationen mellan odlare och bolag är betydligt bättre numera än tidigare.

– Vi är själva med när tobaken klassificeras. Dessutom har Leaf Tobacco utbildat oss i vad som skiljer de olika klassificeringsgrupperna åt. Nu blir vi inte lurade längre.

Även företaget ser positivt på böndernas organisering.

– Vi föredrar att jobba med föreningar framför enskilda odlare. När de arbetar tillsammans blir kvaliteten på tobaken bättre samt dessutom underlättare det upphämtningen för oss, säger Antonio Viana, distriktsdirektör för bolaget i Barue.

TROTS ATT MÅNGA ODLARE ANSER att tobaksproduktion är en bra affär så är bonderörelsen Unac en smula skeptisk. Inte bara på grund av att bönder bevisligen har blivit lurade under vägning och klassificering utan också för att Unac hyser oro över livsmedelsproduktionen.

– Det är viktigt att en bonde även odlar ätbara grödor utöver tobak. Annars riskerar familjen att svälta om tobakspriserna faller drastiskt, säger José Catarino på Unac i Maputo.

Dessutom är det tveksamt om tobaksodling verkligen ger större intäkter för bönderna. För några år sedan gjorde Unac en studie som kom fram till att de bönder som odlade grönsaker för den lokala marknaden ofta klarade sig bättre än bönder som satsade på tobak.

– Ofta glömmen en bonde bort allt nedlagt jobb och ser bara pengarna han får i handen. Det är såklart inte lätt att stå emot när någon från tobaksbolaget viftar med sedelbuntar och ber bönder odla tobak åt honom, säger Bernado Gabulene på Unac i Chimoio.

António Bojo menar dock att samtliga 430 medlemmar i föreningen även odlar andra grödor.

– Vi är inte så dumma att vi blir helt beroende av tobakskörden för vår överlevnad. Först och främst är vi bönder som odlar majs, mandioka och andra ätbara grödor. Tobaken är ett bra komplement för att få kontanter till hushållet.

JOHAN SÄVSTRÖM
Chimoio